

ГЕНЕЗА СЕРВІСНОЇ ЕКОНОМІКИ: ГОЛОВНИЙ ТРЕНД ПОСТІНДУСТРІАЛЬНОГО СУСПІЛЬСТВА

GENESIS OF SERVICE ECONOMY: MAIN TREND OF POSTINDUSTRIAL SOCIETY

Головні імманентні ознаки глобальної сервісної економіки випливають насамперед з докорінних структурних змін у світовій економічній системі, пов'язаних із загальним трендом зниження темпів розвитку індустріального сектору на тлі одночасної диверсифікації сервісного комплексу, безпрецедентного зростання сфери послуг у національному доході країн та загальних обсягах споживання. Саме сервісна економіка, що базується на постіндустріальній економічній парадигмі, детермінує процес встановлення у глобальній економічній системі якісно нових типів економічної, технологічної, фінансової, інформаційної та всіх інших видів залежності світової периферії від західного світу, яка в останні два століття диктує умови її інституційні формати товарного обміну між високотехнологічним, індустріальним і сировинним сегментами світового господарства. Так, сервісна економіка демонструє яскраво виражену тенденцію щодо модифікації поняття вартості товарів, розмір якої значно зростає через включення додаткових витрат обігу, трансакційних витрат та витрат, понесених споживачами в процесі їх споживання.

Ключові слова: послуги, глобальний ринок послуг, сервісна економіка, сервісна індустрія, високотехнологічна продукція.

Главные имманентные признаки глобальной сервисной экономики вытекают пре-

жде всего из коренных структурных изменений в мировой экономической системе, связанных с общим трендом снижения темпов развития индустриального сектора на фоне одновременной диверсификации сервисного комплекса, беспрецедентного роста сферы услуг в национальном доходе стран и общих объемах потребления. Именно сервисная экономика, базирующаяся на постиндустриальной экономической парадигме, детерминирует процесс установления в глобальной экономической системе качественно новых типов экономической, технологической, финансовой, информационной и всех других видов зависимости мировой периферии от западного мира, которая в последние два века диктует условия и институциональные форматы товарного обмена между высокотехнологичным, индустриальным и сырьевым сегментами мирового хозяйства. Так, сервисная экономика демонстрирует ярко выраженную тенденцию модификации понятия стоимости товаров, размер которой значительно возрастает из-за включения дополнительных издержек обращения, трансакционных издержек и расходов, понесенных потребителями в процессе их потребления.

Ключевые слова: услуги, глобальный рынок услуг, сервисная экономика, сервисная индустрия, высокотехнологичная продукция.

УДК 330.341

DOI: <https://doi.org/10.32843/bses.48-5>

Косіченко І.І.

аспірант кафедри міжнародного обліку і аудиту

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

Kosichenko Irina

Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman

The main immanent features of the global service economy stem primarily from the fundamental structural changes in the global economic system, related to the general trend of declining industrial sector development against the background of simultaneous diversification of the service complex, unprecedented growth in services in the national income and general consumer income, deep transformation of the structure of human needs, financial system and employment of the population. It is the service economy, based on the post-industrial economic paradigm, that determines the process of establishing in the global economic system qualitatively new types of economic, technological, financial, information and all other types of dependence of the world periphery on the western world, which in the last two centuries dictates the conditions of commodity and institutional exchange between high-tech, industrial and commodity segments of the world economy. Thus, the service economy shows a pronounced tendency to modify the concept of value of goods, the size of which increases significantly due to the inclusion of additional costs of transaction, transaction costs and costs incurred by consumers in the process of their consumption. The service post-industrial economy systematically "penetrates" into the economic basis of society, and its vector orientation reflects the general trend of a significant increase in the role in the social reproduction of human intelligence, knowledge, information and intangible assets. As a result, the functioning of the service industry not only dramatically modifies the processes of reproduction of the global social product, but also significantly accelerates the processes of generating aggregate added value in the world economy, and therefore the production of global gross domestic product and gross national income. Focusing on enhancing the value of services through the most complete satisfaction of specific needs and requests of clients, the business structures of the service industry are introducing nowadays corporate strategies, which are characterized by high flexibility and prompt decision-making, openness and network organization.

Key words: services, global market of services, service economy, service industry, high-tech products.

Постановка проблеми. У першій чверті ХХІ ст. визначальними тенденціями розвитку світового господарства є динамічна транснаціоналізація бізнес-діяльності, поглиблення регіональних інтеграційних процесів і набуття ними трансконтинентального формату, нарощування масштабів і диверсифікація усіх форм та рівнів міжнародних економічних відносин, формування загальносвітового інформаційно-комунікаційного та валютно-фінансового простору, а також система сервізація економічних відносин та всіх стадій відтворення суспільного продукту. Як наслідок,

функціонування сервісної індустрії не тільки кардинально модифікує процеси відтворення глобального суспільного продукту, але й суттєво акселерує процеси генерування сукупної доданої вартості у світовій економіці, отже, виробництво глобального валового внутрішнього продукту й валового національного доходу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням цієї теми займалось багато зарубіжних і вітчизняних учених, серед яких можна виділити таких, як А. Макаров, О. Моргулець, Я. Столярчук, Р. Мурадян, Д. Белл, А. Мазаракі,

М. Ламм, які приділяли увагу послугам у постіндустріальному суспільстві. Проте дослідники не приділили достатньої уваги дослідженням сервісної економіки в розрізі соціологічних, соціально-психологічних, політологічних, культурно-антропологічних та інших підходів.

Постановка завдання. Метою статті є визначення міждисциплінарного характеру сервісної економіки, а також її взаємовпливу та взаємозбагачення методології аналізу сервісної діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Головні риси послуг як об'єкта ринкового обміну випливають з їх нематеріальної природи, неуреченого корисного ефекту взаємодії економічних агентів та суспільно корисної діяльності, спрямованої на виробництво нематеріальних благ задля задоволення людських потреб і запитів. Маючи споживчу вартість, послуга не має власне вартості, а набуття нею товарної форми є можливим лише завдяки корисним властивостям суспільно необхідної праці, витраченої на її виробництво. Більш того, оскільки надання цілої низки послуг матеріального характеру не обмежується лише фізичною працею обслуговуючого персоналу, а вимагає використання відповідного обладнання, інструментів, матеріалів, різних видів енергії тощо, то всі вони формують вартість послуги, отже, мають пряме відношення до кінцевого корисного ефекту від самої послуги [1, с. 37].

Головні іманентні ознаки глобальної сервісної економіки впливають насамперед із докорінних структурних змін у світовій економічній системі, пов'язаних із загальним трендом зниження темпів розвитку індустріального сектору на тлі одночасної диверсифікації сервісного комплексу, безпрецедентного зростання сфери послуг у національному доході країн та загальних обсягах споживання, а також глибокої трансформації структури людських потреб, фінансової системи й зайнятості населення. Ще класик постіндустріальної теорії Д. Белл наголошував на тому, що постіндустріальне суспільство базується на послугах. Якщо індустріальне суспільство визначається кількістю спожитих товарів, що відбивають рівень життя, то постіндустріальне – якістю життя, вимірюваним послугами і різними зручностями, зокрема охороною здоров'я, освітою, відпочинком і культурою, які стають бажаними для кожного.

Це влучне трактування змістовної сутності постіндустріального суспільства, що розділяється сьогодні практично всіма його дослідниками, красномовно підтверджується фактичними даними щодо структурних змін у національних економічних системах різних країн світу, насамперед тих, які першими включились у траєкторію постіндустріального розвитку. Наприклад, у Сполучених Штатах Америки як лідері глобального інноваційного прогресу на початку ХХІ ст. питома вага зай-

нятості у сільському господарстві, промисловості та сервісних секторах становила 2,4%, 20% та 77% відповідно, тоді як у 1900 р. – 38%, 33% та 29%. У 1955 р. обробна промисловість і будівництво цієї країни виробляли 34,7% і 34,5% валового внутрішнього продукту відповідно, а до 1970 р. – тільки 27,3% і 25,2%. Сьогодні зі 100 млн. осіб, зайнятих у сервісній індустрії США, 30% надають послуги саме споживачам [2, с. 49]. Загалом за групою держав-лідерів вже в кінці 1990-х рр. сумарна частка транспорту, зв'язку, оптової та роздрібною торгівлі, а також кредитних, фінансових, страхових, побутових, ділових та соціально-культурних послуг досягла 62–74% їх валового внутрішнього продукту, 63–75% загальної кількості зайнятих в економіці та перевищувала 50% загального обсягу капіталовкладень (за винятком житлового будівництва) [3, с. 104].

Саме сервісна економіка, що базується на постіндустріальній економічній парадигмі, детермінує процес встановлення у глобальній економічній системі якісно нових типів економічної, технологічної, фінансової, інформаційної та всіх інших видів залежності світової периферії від західного світу, яка в останні два століття диктує умови й інституційні формати товарного обміну між високотехнологічним, індустріальним і сировинним сегментами світового господарства. У рамках подібної моделі організації господарського життя яскравого втілення набувають такі ключові тренди суспільного розвитку, як, по-перше, його інноватизація, зорієнтована на генерування нових знань і технологій з одночасною модернізацією середовища людської життєдіяльності; по-друге, інформаційна оптимізація систем глобального управління [4]. Одночасно сервісна економіка є яскравим втіленням глибокої конвергенції загальносвітових економічних, соціальних і гуманітарно-культурних процесів, що ґрунтуються на інноваційних технологіях та інтелектуальній власності й каталізують динаміку міжнародного співробітництва. Йдеться насамперед про тісний взаємозв'язок світового товарного виробництва із сервісною індустрією, що впливає з обслуговування власне виробничих процесів на основі надання транспортних, комерційно-логістичних, фінансових, кредитних, інвестиційних, страхових, комунікаційних та інших видів послуг.

Про сучасні масштаби розвитку глобальної сервісної економіки свідчать такі дані: частка сектору послуг у виробництві валового внутрішнього продукту розвинутих країн світу досягає нині 75–85%, що є результатом активного використання в економічній діяльності висококваліфікованої робочої сили, новітніх матеріалів та інноваційних технологій, а також диверсифікованої системи національного й наднаціонального інституційно-регуляторного забезпечення функціонування ринку послуг.

У Сполучених Штатах Америки у сервісній індустрії щорічно створюється близько 75% загального обсягу доданої вартості в економіці [5]. Загалом же 1950–2017 рр. характеризуються загальним падінням світового показника питомих часток у валовому внутрішньому продукті сільського господарства (з 15% до 4%) та промислового сектору (із 40% до 25%) на тлі одночасного зростання частки сектору послуг (із 45% до 71%) [6].

Не випадково динамічна сервізація глобальної економіки стала в останні шістьдесят років потужним драйвером нарощування обсягів міжнародної торгівлі послугами та залучення у торговельні операції більшості країн світу. Достатньо сказати, що тільки за 1979–2017 рр. частка послуг у глобальному експорті зросла із 17,2% до майже 24% його загальних вартісних обсягів [7] за щорічного приросту вартості експорту послуг у 6%. Саме випереджальний розвиток світової торгівлі послугами є однією з головних причин формування у деяких країнах (Ісландії, Литві, Новій Зеландії тощо) колосального обсягу профіциту поточного рахунку платіжного балансу. Навіть у США, які мають величезне негативне сальдо товарної торгівлі, позитивне сальдо зовнішньої торгівлі частково його компенсує [5]. В межах самої сервісної економіки в останні десятиліття протікають досить інтенсивні процеси якісних змін у принципах організації виробництва та структурі сукупної робочої сили й зайнятості. Це відбувається не тільки у галузях – продуцентах традиційних видів послуг (побутових, транспортно-логістичних, торговельних, фінансових, кредитних), але й у сферах, де виробництво й споживання послуг є неперсоніфікованими та нерозривно пов'язаними [8].

Цей тренд свідчить насамперед про системний характер сервізації глобальної економічної системи, яка набуває свого концентрованого вираження у «стиранні» чітких меж між виробництвом товарів і наданням послуг, перетворенні останніх на важливий елемент діяльності сучасних бізнес-структур, а також конвергенції товарів і послуг у специфічні комбіновані «споживчі пакети». Так, сервісна економіка демонструє яскраво виражену тенденцію щодо модифікації поняття вартості товарів, розмір якої значно зростає через включення додаткових витрат обігу, трансакційних витрат та витрат, понесених споживачами в процесі їх споживання [9, с. 82]. Не слід скидати з рахунків значне ускладнення технологій виробництва послуг, трансформацію корисності послуг та їх диференціацію, а також посилення нецінових методів міжнародної конкурентної боротьби, що спонукають підприємницький сектор до постійної диверсифікації бізнес-діяльності задля поглиблення інтеграції та конвергенції різних видів послуг.

Є всі підстави стверджувати, що сервісна економіка на всіх етапах еволюційного розвитку світо-

вого господарства завжди була своєрідним «пристановищем» для робочої сили, що вивільнялась із секторів матеріального виробництва. Проте висока динаміка інноватизації та сайєнтифікації світових виробничих процесів, їх діджиталізація й роботизація спричиняють, з одного боку, динамічне й масове впровадження систем штучного інтелекту, роботів та автоматизованих систем виробництва й управління, а з іншого боку, значне «звуження» можливостей національних економічних систем щодо створення необхідної кількості робочих місць. Достатньо сказати, що тільки впродовж 1987–2016 рр. світова обробна промисловість домоглася нарощування обсягів виробництва на 80% на тлі одночасного зменшення кількості робочої сили на 17% [10].

У цьому контексті принагідно особливо відзначити, що зростання значущості сервісної економіки в економічній системі суспільстві набуває свого матеріального вираження як на рівні споживання суспільного продукту (у формі зростання частки витрат домогосподарств на нематеріальні блага у структурі їх загальних споживчих витрат), так і на рівні його виробництва (як збільшення частки нематеріальних ресурсів у виробничому процесі та перерозподіл ресурсного споживання на користь сфер нематеріального виробництва). Так, тільки у 1970–2016 рр. щорічний вартісний обсяг кінцевих споживчих витрат домогосподарств збільшився з 1,7 до майже 44 трлн. дол. США [11]. При цьому частка витрат домогосподарств країн Європейського Союзу на послуги (охорони здоров'я, транспортні, комунікаційні, освіти, відпочинку й культурні) у 2017 р. становила майже 30% їх загальних споживчих витрат [12].

Водночас динамічний розвиток сервісної економіки не можна розглядати лише у звуженому контекстуальному форматі кількісного та пропорційного перерозподілу валового внутрішнього продукту, сукупної зайнятості та ресурсного споживання між головними структурними секторами глобальної економіки. Важливим є також глибокий якісний аналіз цього процесу через призму дії одного з головних економічних законів капіталістичного способу виробництва, а саме всезагального закону нагромадження капіталу. Виражаючи внутрішньо необхідні, сталі й суттєві зв'язки між збільшенням та якісним удосконаленням структури нагромадження, зростанням на цій основі суспільної продуктивності праці, з одного боку, й збільшенням національного багатства, поліпшенням його якості та підвищенням життєвого рівня населення, з іншого боку, цей закон здатен, на нашу думку, найбільш повно пояснити прискорене нагромадження капіталу у світовому сервісному виробництві, розмір якого безпосередньо залежить від темпів зростання продуктивності

праці, величини авансованого капіталу та різниці між інвестованими й спожитими капіталовкладеннями. Як справедливо відзначає щодо цього Я. Столярчук, «галузево-секторальна і географічно-територіальна нерівномірність капіталістичного нагромадження обумовлює висування на тому чи іншому етапі розвитку світового господарства у число передових та стратегічно-пріоритетних, з погляду інвестиційних капіталовкладень, одних його ланок за одночасного відставання інших» [13, с. 9].

Одне з найбільш прогресивних тлумачень природи сервісної економіки знаходимо в роботах відомого французького економіста й публіциста К.Ф. Бастіа. Спираючись на методологічні підходи Ж.-Б. Сея щодо визначення цінності економічних благ, цей учений розглядає суспільство через призму обмінних операцій між рівноправними ринковими агентами, коли «взаємний обмін здійснюється за правилом: цінність за цінність, послуга за послугу, а предметом мінових угод є лише цінність». Досліджуючи роль особистих послуг у гармонізації суспільних інтересів, К.Ф. Бастіа оцінює послуги не тільки з точки зору реальних витрат суспільно корисної праці у виробничому процесі, але й як докладання будь-яких зусиль будь-якої особи, від якої відокремлений той, хто споживає цю послугу.

Ще одна конструктивна ідея К.Ф. Бастіа у дослідженні економічної природи послуг впливає з його трактування сутності буржуазного суспільства як суспільства «гармонійної співпраці» різних соціальних класів, які обмінюються виробленими послугами в еквівалентних пропорціях [14, с. 148]. Таким чином, позитивна історична роль досліджень К.Ф. Бастіа сервісної економіки полягає у його дослідженнях суспільного відтворення послуг у контексті їх визначальної ролі у забезпеченні соціальної стабільності та гармонізації інтересів різних соціальних класів.

Друга половина ХХ ст. характеризується стрімким зниженням частки матеріального виробництва, динамічним розвитком сектору послуг в економіках держав-лідерів, його перетворенням на основний виробничий ресурс та розбудовою розгалужених діалогових відносин виробників послуг з їх споживачами задля максимально повного задоволення споживчих потреб. У цей період теоретичний дискурс сервісної економіки розвивається у загальному руслі, з одного боку, теорій суспільства загального благоденства, суспільства достатку та суспільства споживання, а з іншого боку, теорій постіндустріального суспільства. Як бачимо, ці два напрями теоретичного дискурсу сервісної економіки відбивають фактично два її виміри, а саме виробничий та споживчий, що кардинально різняться за механізмами суспільного відтворення послуг.

З другої половини 1980-х рр. американська й західноєвропейська наукова думка розвивається у загальному теоретичному дискурсі економіки знань і нової економіки. З погляду на предмет нашого дослідження можемо говорити про їх важливу роль у концептуалізації проблематики розвитку сервісної економіки та її теоретичній операціоналізації. Йдеться про те, що саме ці теорії є найбільш адекватними щодо пояснення ролі сфери послуг у виробничій системі суспільства, генеруванні високих технологій та інтелектуальної власності. При цьому ступінь диверсифікації сфери послуг стає головним критеріальним мірилом рівня розвитку як виробничої системи зокрема, так і суспільства загалом. Саме сервісна економіка стає не тільки головною сферою застосування знань та інформації, але й інституційною платформою їх генерування у формі високотехнологічної продукції та послуг, інноваційної освіти й науки. Хоча сучасна глобальна економіка та головні тренди її розвитку можуть бути осмислені під різними кутами зору, з різним ступенем глибини, її ключові іманентні риси впливають з визнання домінуючої ролі в суспільному виробництві послуг, а не аграрного чи промислового виробництва.

Висновки з проведеного дослідження. Підбиваючи підсумок, відзначимо, що загальносвітовий усталений тренд щодо переорієнтації глобальної економіки на розбудову сервісної індустрії обумовлений насамперед високою ліквідністю послуг як закономірного результату відносно короткого терміну надходження грошових коштів виробнику за надані послуги та їх невисокої матеріаломісткості. Сервісна постіндустріальна економіка системно «проникає» в економічний базис суспільства, а її векторна спрямованість відбиває загальний тренд значного підвищення ролі у суспільному відтворенні людського інтелекту, знань, інформації та нематеріальних активів. Як наслідок, функціонування сервісної індустрії не тільки кардинально модифікує процеси відтворення глобального суспільного продукту, але й суттєво акселерує процеси генерування сукупної доданої вартості у світовій економіці, отже, виробництво глобального валового внутрішнього продукту й валового національного доходу. Орієнтуючись на підвищення рівня корисності послуг шляхом найбільш повного задоволення специфічних потреб і запитів клієнтів, бізнес-структури сервісної індустрії впроваджують нині корпоративні стратегії, що відзначаються високою гнучкістю й оперативністю ухвалення управлінських рішень, відкритістю та мережевою організацією.

Практично всі теорії, які досліджують сервісну індустрію та її роль в економічній системі суспільства, наголошують на виключній важливості сфери послуг у виробничих відносинах і суспільно-економічному житті. Однак тільки з другої половини

XX ст. ця проблематика виходить на якісно вищий щабель розвитку з перенесенням дослідницького інтересу на питання щодо місця й ролі сервісної економіки у розбудові постіндустріальної економіки, суспільства загального благоденства, суспільства достатку та суспільства споживання. Окрім тільки економічних теорій, дослідження сервісної економіки активно ведеться сьогодні в розрізі соціологічних, соціально-психологічних, політологічних, культурно-антропологічних та інших підходів, що свідчить про міждисциплінарний характер її теоретичного дискурсу, а також взаємовплив і взаємозбагачення методології аналізу сервісної діяльності.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Моргулець О. Розвиток сучасного понятійно-категоріального апарату теорії послуг. *Сталій розвиток економіки*. 2013. № 5 (22). С. 34–42.
2. Ведмідь Н. Термінологічні підходи до визначення категорії «сервіс» та його роль в економіці країн. *Економічний часопис – XXI*. 2012. № 3–4. С. 49–52.
3. Євтушенко О. Особливості формування сервісної економіки. *Економіка та держава*. 2015. № 3. С. 103–106.
4. Макаров А. Теоретические аспекты развития сервисной экономики. URL: <https://cyberleninka.ru/article/v/teoreticheskie-aspekty-razvitiya-servisnoy-ekonomiki> (дата звернення: 19.09.2019).
5. Buckley P., Majumdar R. The services powerhouse: Increasingly vital to world economic growth. URL: <https://www2.deloitte.com/insights/us/en/economy/issues-by-the-numbers/trade-in-services-economy-growth.html> (дата звернення: 19.09.2019).
6. World Bank Indicators. Structure of Output. URL: wdi.worldbank.org/table/4.2 (дата звернення: 19.09.2019).
7. Ortiz-Ospina E., Beltekian D. Trade and Globalization. URL: <https://ourworldindata.org/trade-and-globalization> (дата звернення: 19.09.2019).
8. Чернышев Б. Менеджмент в сервисной экономике: сущность и содержание. *Проблемы теории и практики управления*. 2004. № 1. URL: http://vasilievaa.narod.ru/16_1_04.htm (дата звернення: 19.09.2019).
9. Вітренко А. Трансформація економічної системи в умовах постіндустріалізму та необхідність зміни парадигми теорії сервісної економіки. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2016. Вип. 10. Ч. 1. С. 81–85.
10. Lamm M. What the Service Economy Must Learn from Industry 4.0. URL: <https://www.forbes.com/sites/forbesdallascouncil/2018/05/15/what-the-service-economy-must-learn-from-industry-4-0/#3d3c95126c67> (дата звернення: 19.09.2019).
11. Households and NPISHs Final consumption expenditure (current US\$). World Bank National Accounts data and OECD National Accounts data files. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/NE.CON.PRVT.CD> (дата звернення: 19.09.2019).
12. Household consumption by purpose. Eurostat Statistics Explained. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Household_consumption_by_purpose (дата звернення: 19.09.2019).
13. Столярчук Я. Глобальні асиметрії економічного розвитку: монографія. Київ: КНЕУ, 2009. 399 с.
14. Мурадян Р. Поняття та сутність споживчих послуг у сфері торгівлі та побутового обслуговування населення на рівні територіальної громади. *Теорія та історія держави і права*. 2011. № 2. С. 146–154.

REFERENCES:

1. Morghulecj O. (2013) Rozvytok suchasnoho ponjatijno-kateghorialnogho aparatu teoriji poslugh [Development of modern conceptual-categorical apparatus of service theory]. Sustainable economic development, no. 5 (22), pp. 34–42.
2. Vedmidj N. (2012) Terminologichni pidkhody do vyznachennja kateghoriji "servis" ta jogho rolj v ekonomici krajini [Terminological approaches to the definition of the category "service" and its role in the economy of countries]. Economic Journal – XXI, no. 3–4, pp. 49–52.
3. Jevtushenko O. (2015) Osoblyvosti formuvannja servisnoji ekonomiky [Features of Service Economy Formation]. Economy and the state, no. 3, pp. 103–106.
4. Makarov A. Teoretycheskye aspekty razvytyja servysnoj ekonomyky [Theoretical aspects of service economy development]. Available at: <https://cyberleninka.ru/article/v/teoreticheskie-aspekty-razvitiya-servisnoy-ekonomiki> (accessed: 19 September 2019).
5. Buckley P., Majumdar R. The services powerhouse: Increasingly vital to world economic growth. Available at: <https://www2.deloitte.com/insights/us/en/economy/issues-by-the-numbers/trade-in-services-economy-growth.html> (accessed: 19 September 2019).
6. World Bank Indicators. Structure of Output. Available at: wdi.worldbank.org/table/4.2 (accessed: 19 September 2019).
7. Ortiz-Ospina E., Beltekian D. Trade and Globalization. Available at: <https://ourworldindata.org/trade-and-globalization> (accessed: 19 September 2019).
8. Chernyshev B. (2004) Menedzhment v servysnoj ekonomyke: sushhnostj y soderzhanye [Management in the service economy: essence and content]. Problems of management theory and practice, no. 1. Available at: http://vasilievaa.narod.ru/16_1_04.htm (accessed: 19 September 2019).
9. Vitrenko A. (2016) Transformacija ekonomichnoji systemy v umovakh postindustrializmu ta neobkhdnistj zminy paradyghmy teoriji servisnoji ekonomiky [Transformation of the economic system in the conditions of post-industrialism and the necessity of changing the paradigm of the service economy theory]. Scientific Bulletin of Uzhgorod National University. Series: International Economic Relations and the World Economy, no. 10, vol. 1, pp. 81–85.
10. Lamm M. What the Service Economy Must Learn from Industry 4.0. Available at: <https://www.forbes.com/sites/forbesdallascouncil/2018/05/15/what-the-service-economy-must-learn-from-industry-4-0/#3d3c95126c67> (accessed: 19 September 2019).

11. Households and NPISHs Final consumption expenditure (current US\$). World Bank National Accounts data, and OECD National Accounts data files. Available at: <https://data.worldbank.org/indicator/NE.CON.PRVT.CD> (accessed: 19 September 2019).

12. Household consumption by purpose. Eurostat Statistics Explained. Available at: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Household_consumption_by_purpose (accessed: 19 September 2019).

13. Stoljarchuk Ja. (2009) Ghlobaljni asyetriji ekonomichnogho rozvytku : monoghrafija [Global asymmetries of economic development : a monograph]. Kyjiv : KNEU (in Ukrainian).

14. Muradjan R. (2011) Ponjattja ta sutnistj spozhyvchykh poslugh u sferi torghivli ta pobutovogho obslughovuvannja naseleennja na rivni terytorialnoji ghromady [The concept and essence of consumer services in the field of trade and consumer services at the local community level]. Theory and history of state and law, no. 2, pp. 146–154.